

ENSI- JA
TURVAKOTIEN
LIITTO

Riskiarviointi ja asiakastyö eronneiden vanhempien kanssa

*Ulla Mikkola ja Paula Stenroos,
Turun Ensi- ja turvakoti ry*

*Jokainen
on turvassa*

Kenen kanssa riskejä arvioidaan?

AMMATTILAISET

- Esitietolomake
- Moniammatillisesti
- Haastavat erot -
työryhmä
- Riskiarvio 1-3

VANHEMMAT

- Erikseen vanhempien
kanssa
- Alku- ja
loppukartoituslomake
- Muut lomakkeet

LAPSI

- Lapsen kokemukset
esiin
- Sisarukset
(erikseen/yhdessä)
- Turva10 ym.

- Näistä muodostuu kokonaisuus: 1. tilannekuva
- Puheeksioton pitää nivoutua riskien arviointiin
- Riskiarvion tarkistukset säännöllisesti (prosessinjohtajuus)

Haastavat erot -työryhmä Turussa (toimii myös Mikkelissä)

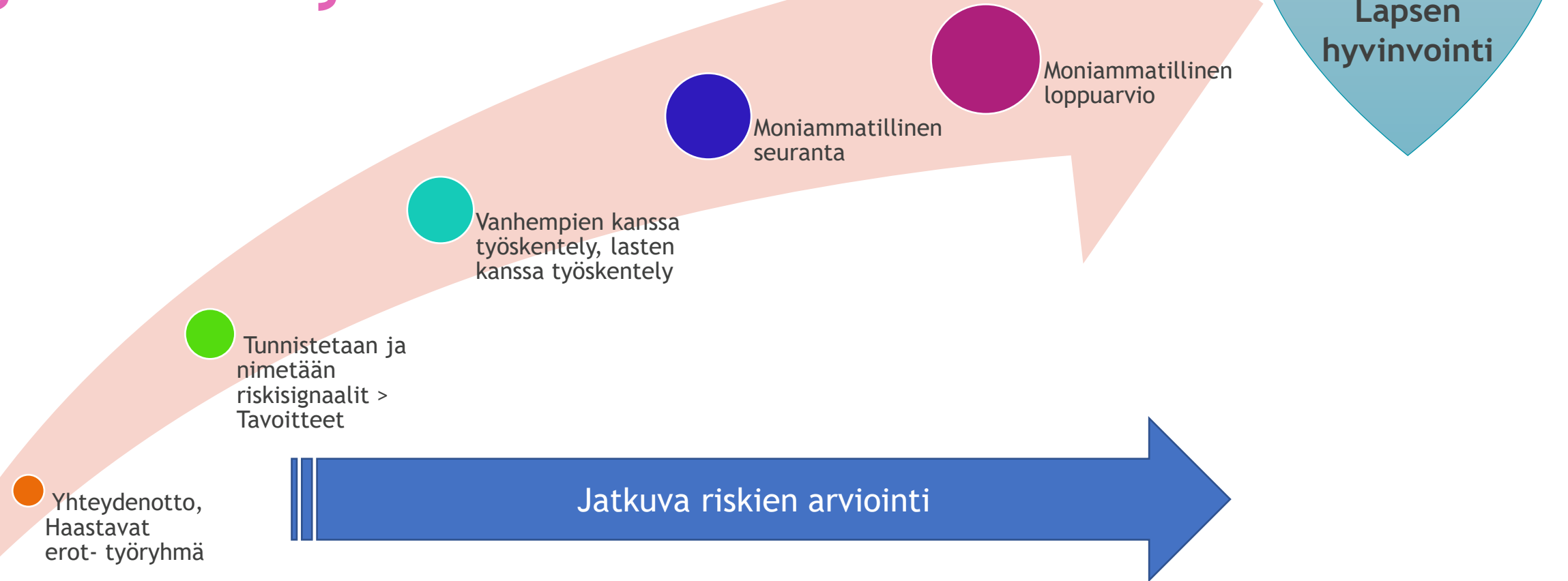
Järjestötoimijat

- Turvassa-hanke
- Lähisuhdeväkivaltatyön avopalvelut
Pilari
- Matalan kynnyksen eroauttamistyö
Silta
- Auralan settlementti
(monikulttuurisuustyö)
- Turvakoti

Julkinen sektori

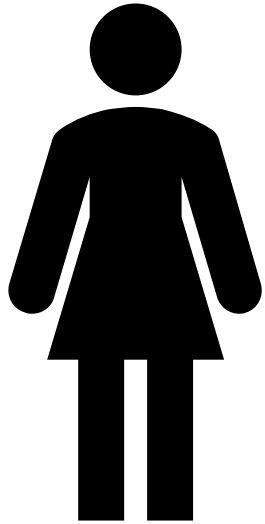
- Perheoikeudellinen yksikkö
- Perheneuvola
- Poliisi
- A-klinikka
- Lasten ja nuorten psykiatrinen poliklinikka
- Lasten ja nuorten oikeuspsykiatrinen yksikkö
- Varhaiskasvatus
- Lastensuojelu

Laaja-alaisen riskiarvioinnin työskentelymalli

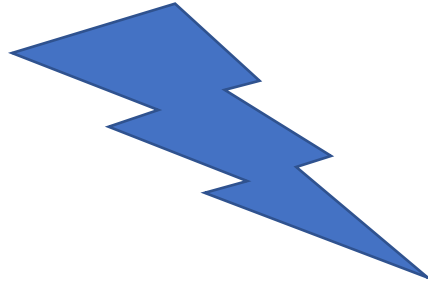

Case Eroperhe Erityinen

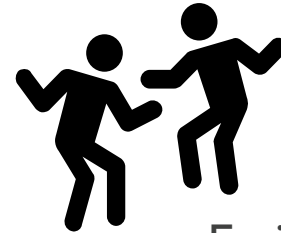
Avioero 4v. sitten

Elsa-äiti

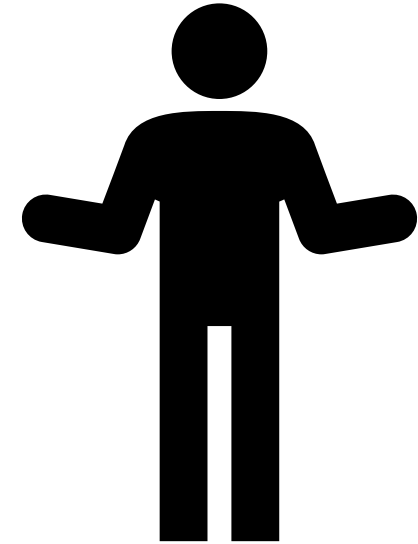

Elmo 5v.

Erkki 7v.

Essi 9v.

Eemeli-isä

Työkäytäntöjä -miten asiakkaita tavataan?

YKSIN

- Helpompi saavuttaa luottamus
- Vaikeiden ja herkkien asioiden käsittely voi helpottua
- Ei synny riskiä asioiden "vuotamiselle" toiselle vanhemmalle
- Erityisen tärkeää vainon ja väkivallan uhrille

KAKSIN

- Toinen työntekijä havainnoi ja voi esittää myös välikysymyksiä
- Toisen työntekijän läsnäolo voi rauhoittaa, keskeyttää tarvittaessa tilanteen
- Syntyy laajempi käsitys
- Voi olla tarpeen jos vanhemmalla esim. persoonallisuushäiriö tai vakava mielenterveysongelma

VERKOSTOSSA

- Moniammatillisuus
- Prosessinjohtajuus
- Tilannekuva
- Sitouttaa asiakasta ja työntekijöitä
- Avun tarpeiden hahmottaminen ja tavoitteiden asettaminen yhdessä
- Tilanteen seuranta
- Jatkosuunnitelmat palveluohjaus

Etunimi Sukunimi

A woman with dark hair is smiling and looking down at a baby she is holding in a blue and grey baby carrier. To her left, a young girl with blonde hair and a pink hair clip is looking towards the camera with her hands near her mouth. They are in a brightly lit nursery with a crib and a changing table in the background.

TURVASSA- SEULONTALOMAKE

Päädyimme check-listaukseen -> arvio 1-3

Lapsen turvallisuutta JA hyvinvointia uhkaavat tekijät erotilanteessa *(mitä arviointilomakkeistoja on)*

- ✓ lapsen kaltoinkohtelu, fyysinen väkivalta *(esim. iRisk, BriefCAP ja Lasta-lomake)*
- ✓ lapseen kohdistuva seksuaaliväkivalta tai sen epäily *(Lasta-lomake)*
- ✓ lähisuhdeväkivalta/ väkivallalla uhkailu (lapsen altistuminen väkivallalle) *(Marak-lomake)*
- ✓ toisen vanhemman vainoaminen, lapsi vainon välineenä
 - ✓ *(Vaino-Marak, Lasta-lomake, Stalking Risk Profile, Varjo tukikeskuksen materiaalit)*
- ✓ kaappausriski *(Kaapatut ry:n check-lista)*
- ✓ kunniaan liittyvä väkivalta *(Patriarch-lomake)*
- ✓ pakottava kontrolli
- ✓ vanhemman itsetuhoisuus, itsemurhalla tai tappamisella uhkailu
- ✓ perhesurmariski *(SM:n ja THL:n Selvitys perhe- ja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003-2012, Lasta-lomake)*

Lapsen turvallisuutta JA hyvinvointia uhkaavat tekijät erotilanteessa

- ✓ taloudellinen väkivalta
- ✓ vanhemman tai vanhempien psyykkinen oireilu
- ✓ vanhemman päihteidenkäyttö tai muu riippuvuus
- ✓ vanhemman nepsy-ongelmat
- ✓ vanhemman mentalisaatiokyvyn puute
- ✓ vanhemman omat traumakokemukset (ylisukupolvisuus)
- ✓ vanhemman tunnesäätelyn vaikeudet
- ✓ pitkittynyt konflikti, ei kommunikaatiota
- ✓ uusperheytymiseen liittyvät vaikea erimielisyydet / haasteet
- ✓ vanhempien suuret näkemuserot kulttuurista ja uskonnon harjoittamisesta

Lapsen turvallisuutta JA hyvinvointia uhkaavat tekijät erotilanteessa

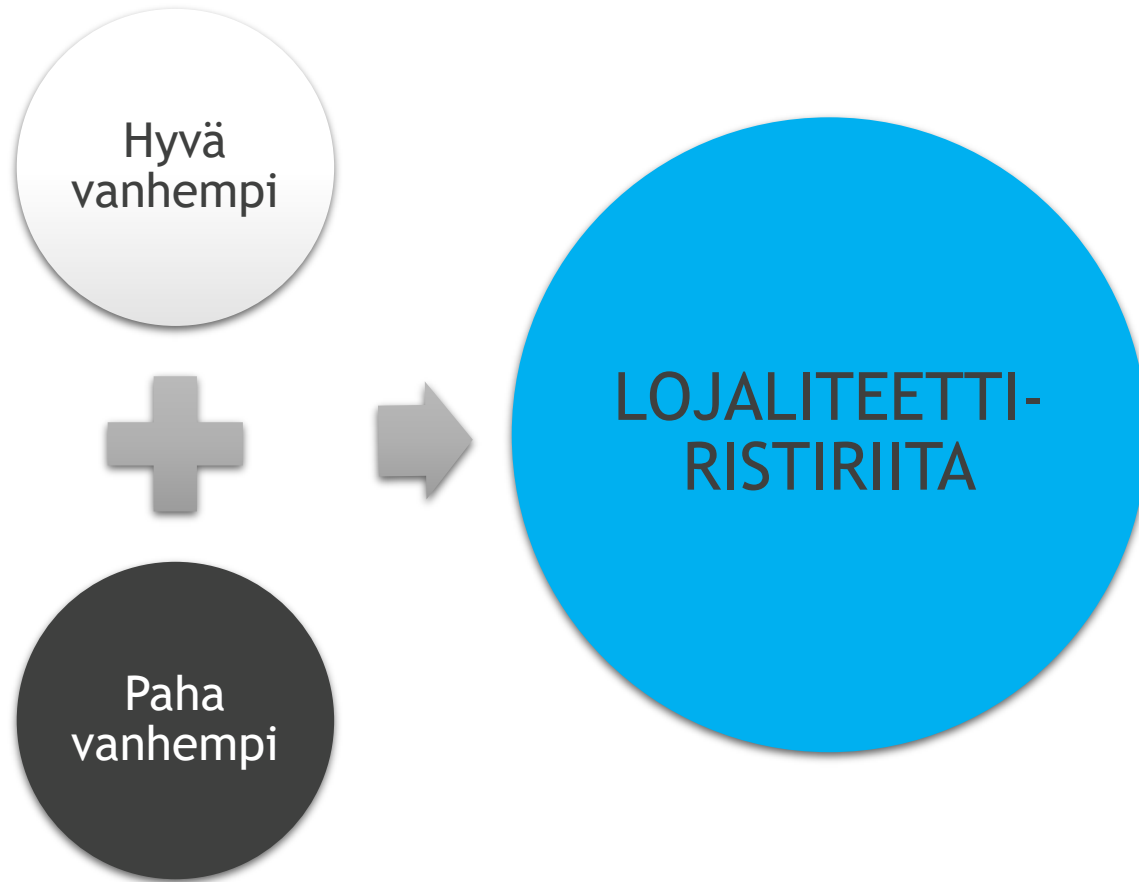
- ✓ lapsen vieraantuminen toisesta vanhemmasta (*vieraannuttamisen kartoituslomake*)
- ✓ lapseen kohdistuva (muu) henkinen väkivalta
- ✓ lapsen huolenpidon ja perustarpeiden laiminlyönti
- ✓ lapsen erityistarpeiden sivuuttaminen tai laiminlyönti
- ✓ tapaamisiin ja siirtymätilanteisiin liittyvät riskit

Kuva: Pixabay

Tunnista konfliktia ylläpitävät tekijät/riskisignaalit

polarisaatio, demonisointi -> riski lapsen hyvinvoinnille

- Voimakkaita tunteita
- Epäluottamusta ja vihaa
- Aggressiota ja väkivaltaa
- Manipulointia
- Ylivireyttä
- Haavoittuneisuutta
- Jäykät ajattelumallit
- Takertuminen menneisyyteen
- Ei näe asioita lapsen kannalta
- Empatiakyky puuttuu
- Toisen vanhemmuuden mitätöinti
- Voimavaroja syövät selviytymiskeinot
- Kyvyttömyys/haluttomuus ottaa vastaan ammattilaisen apua ja neuvoja

- Läheiset: puolien ottaminen
- Riski: Ammattilaiset kietoutuvat mukaan
- Riski: lapsen vieraantuminen

Alku- ja loppukartoitus vanhempien kanssa erikseen

Erovanhemmuus, yhteistyö lapsen asioissa ja hyvinvointi

- 1) Tämänhetkinen elämäntilanteeni on kuormittava ja stressaava.
- 2) Asia, johon tulin hakemaan apua haittaa merkittävästi elämääni.
- 3) Pystyn vaikuttamaan omalla toiminnallani asiaan, johon tulin hakemaan apua.
- 4) Olen hyväksynyt ja käsitellyt tapahtuneen eron.
- 5) Entisen parisuhteen asiat eivät vaikuta kielteisesti nykytilanteeseen.
- 6) Huoltajuus on mielestäni ratkaistu lapsen/lasten edun mukaisesti.
- 7) Olen tyytyväinen siihen, mitä lapsen/lasten elatus- ja raha-asioista on sovittu.
- 8) Nykyinen elämäntilanteeni mahdollistaa lasten kannalta hyvän ja turvallisen vanhemmuuden.
- 9) Koen oloni turvallisesti hoitaessani/sopiessani toisen vanhemman kanssa lapsiin liittyviä asioita.
- 10) Yhteistyö toisen vanhemman kanssa toimii tällä hetkellä hyvin ja mahdollistaa lasten hyvinvoinnin.
- 11) Lasten asioista puhuminen/sopiminen toisen vanhemman kanssa on sujuvaa eikä kuormita minua.
- 12) Lapsen asuminen toisen vanhemman luona sujuu hyvin ja turvallisesti.

Alku- ja loppukartoitus vanhempien kanssa erikseen

Erovanhemmuus, yhteistyö lapsen asioissa ja hyvinvointi

- 13) Lapsen tapaamiset toisen vanhemman luona sujuvat hyvin ja turvallisesti.
- 14) Lapsen siirtymätilanteet vanhemmalta toiselle sujuvat hyvin ja turvallisesti.
- 15) Ex-puolisoni vieraannuttaa minua lapsestani/lapsistani.
- 16) Ex-puolisoni vainoaa minua.
- 17) Ex-puolisoni käyttää henkistä väkivaltaa (uhkailu, painostus, kontrollointi jne.)
- 18) Ex-puolisoni käyttää fyysistä väkivaltaa minua tai läheisiäni kohtaan (*tai muuta väkivaltaa*).

1	2	3	4	5
Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä

Avoimet kysymykset (vanhemman itsearviointi)

- Minkä asian/asiat koet olevan isoin pulma/haaste tällä hetkellä?
- Miten koet huoltoriidan/vanhempien riitelyn/konfliktin vaikuttavan lapseen / lapsen hyvinvointiin?
- Mitkä tekijät mielestäsi ylläpitävät konfliktia?
- Mihin asioihin toivot tukea tai muutosta?

LOPPUKARTOITUKSESSA UUELLEEN ARVIOINTI (asteikkokysymykset 1-18), LISÄKSI KYSYTÄÄN:

- Kuvaile miten yhteistyö ex-puolison kanssa on muuttunut:
A) mikä nyt on paremmin? B) mikä ennallaan? C) mikä huonommin?
○ Mistä arvioit tämän johtuvan?
- Kuvaile miten lapsen/lasten tilanne on muuttunut:
A) mikä nyt on paremmin? B) mikä ennallaan? C) mikä huonommin?
○ Mistä arvioit tämän johtuvan?
- Kerro meille, miten voisimme kehittää palveluamme?
- Mitä neuvoja haluaisit antaa eronneille huoltoriitaa käyville vanhemmille?
- Mitä neuvoja haluaisit antaa ammattilaisille?

Tapaamisiin ja siirtymätilanteisiin liittyvät riskit

- Sopimukset ei toimi, niitä ei noudateta
- Turvattomia vaihtotilanteita
- Poliisi, sosiaalipäivystys, vartijat
- Viranomaisyhteistyön tärkeys, erilaiset keinot eri ammattilaisilla puuttua ja toimia tilanteissa (turvaamistoimet, auttamistoimet, oikeudelliset)
- Vanhempien ohjaaminen!
- Lapsen kokemusten kuuleminen
- Tapaamisten mahdollistaminen lapselle turvallisesti
- **Viranomaisten tulee olla aktiivisemmin lapsen puolella ja arvioida lapsen turvallisuutta!**

Vieraannuttamistyyppisen käytöksen tunnistaminen

VIERAANNUTTAMISEN KARTOITUSLOMAKE

- ✓ toisen vanhemman vähättely, panettelu, pahan puhuminen (lapselle, sukulaisille, viranomaisille)
- ✓ tiedon pimittäminen, tiedonsaannin estäminen
- ✓ luo ja ylläpitää riippuvuutta itsensä ja lapsen välillä
- ✓ yhteydenpidon & tapaamisten rajoittaminen/kontrollointi
- ✓ uskottelee lapselle toisesta vanhemmasta ikäviä / vaarallisia asioita
- ✓ lapsen ei anneta puhua toisesta vanhemmasta mukavia asioita / tuoda ja viedä kodista toiseen tavaroita
- ✓ toisen vanhemman syyttäminen perättömästi esim. väkivaltaisesta käyttäytymisestä
- ✓ toiseen vanhempaan liittyvien muistojen tuhoaminen
- ✓ yllätysvierailut, jatkuva yhteydenpito lapseen lapsen ollessa toisen vanhemman luona
- ✓ lapsen hoidon tai terapian häiritseminen
- ✓ yhteiset salaisuudet lapsen kanssa ("isälle ei saa kertoa..")
- ✓ jne.

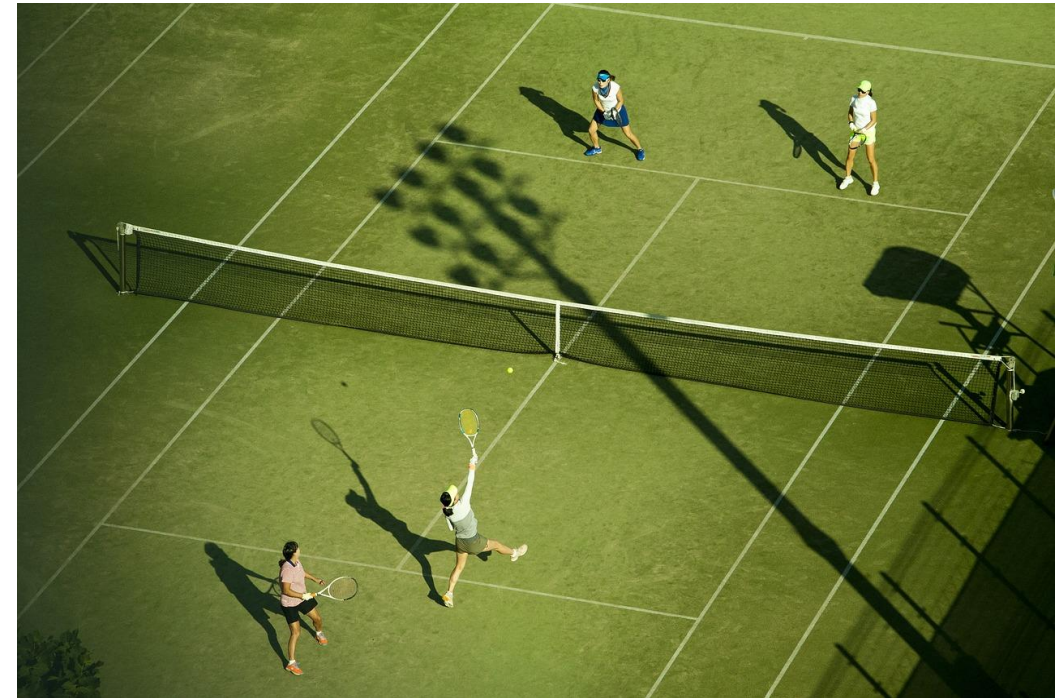
Huomioitava vaihtoehtoiset selitysmallit!

Vieraannuttamisen arviointi

- Lapseen vaikuttaminen psykologisin keinoin + ympäristön manipulointi
- Selvitettävä, onko objektiivisia perusteita kontaktin rajoittamiselle olemassa?
- Työskentelyyn sitoutuminen/ kyky tarkastella omia toimintamalleja
- Lapsen tukitoimet ja niiden toteutumet
- Lähivanhemman kyky tukea lapsen ja etävanhemman suhdetta (LHL)
- Aika ei paranna!
- Työntekijän pysähdyttävä tilanteen äärelle, viranomaisilla keskeinen asema puuttumisessa (mm. lastenvalvoja, sosiaalityöntekijä, selvitystyöntekijät, oikeusavustajat, tuomari)
- Kokonaiskuva haltuun ja uskallus ottaa puheeksi
- Kaikkien osapuolien kuuleminen (lapset, vanhemmat, työntekijät)
- Lapsen vastuuttaminen tilanteessa (ratkaisut EIVÄT voi jäädä lapsen vastuulle)
- Psykoedukaatio

Kommunikaation vaikeus ja puute

- Vuorovaikutuksessa näkyy toisen vanhemman syyttely ja väheksyminen
- Epäluottamus, toisen virheiden korostaminen
- Oma katkeruus ja viha toista kohtaan
- Palataan menneisiin asioihin yhä uudelleen
- Viestien tulkinnan vaikeus --> virhetulkinnat
--> vastaaminen väärän tulkinnan pohjalta
--> KONFLIKTI
- Erosta pitkä aika --> Ihmiset muuttuvat, käsitykset ei?

Tenniskenttä -millaista peliä pelaatte?

Traumakokemukset riskisignaalina

- Eroon, parisuhteeseen ja/tai omaan lapsuuden perheeseen tai väkivaltaan liittyviä traumakokemuksia
 - Aktivoituminen
- Ylisukupolvisuus
- Voivat olla tunnistamattomia tai käsittelemättömiä
- Yllättävät tilanteet triggerinä
- Haavoittuvuus ja erilaiset selviytymisstrategiat tulevat esiin vanhempien vuorovaikutustilanteissa

Mentalisaatio = kyky pitää mieli mielessä

- Kykyä pohtia omaa ja toisen näkökulmaa ja kokemusta
- Miksi hän reagoi, miten reagoi?
- Auttaa ennakoimaan reaktioita, säätellemään tunnetiloja
- Estää tekemästä stereotyyppisiä tulkintoja
- Tärkeä vanhemman taito lapsen kehityksen kannalta (vuorovaikutus, kiintymys, tunne-elämä)
- Voimakkaassa tunnetilassa mentalisaatiokyky romahtaa
- Taitoa voidaan ja on hyödyllistä kehittää!

(Pajulo M., Salo S., Pyykkönen N. (2015): Mentalisaatio ihmistä suojaavana tekijänä)

Vanhemman mentalisaatiokyvyn arviointi

- Miten vanhempi tulkitsee lapsen käyttäytymistä, puheita ja reagoi niihin?
- Vaihtoehtoiset näkökulmat vai suoraviivaiset stereotyyppiset tulkinnat?
- Vanhemman kyky tunteiden ja kokemusten erillisyyden tunnistamisessa
 - "lapsella on omat tunteet ja kokemukset, ja ne ovat erillisiä minusta"
 - Haitallisten väärinymmärrysten mahdollisuus, lapsi ei tule kohdatuksi
- Lapsen kokemusten, ajatusten ja tunteiden ylianalysointi ja epärealistinen tunnistaminen tai niiden sivuuttaminen ja vähättely
- Ylisukupolvisuus, neuropsykiatriset haasteet, persoonallisuushäiriöt

Pakottava kontrolli

- Kontrolloituva käytös ex-puolisoa ja/tai lasta kohtaan
- Usein jo aiempaa parisuhteen aikaista kontrollointia
- Eron jälkeen jatkuu pelottelun, uhkailun tai väkivallan keinoin
 - tarkoituksena entisen puolison autonomian, päätöksenteon ja/tai persoonallisuuden vahingoittaminen.
- Ex-puolison vanhemmuuden kontrollointia, lapsi kontrollin välineenä
- Uhri saattaa kantaa liioiteltua syyllisyyttä
- Työntekijän tärkeää tutustua vanhempien parisuhteen historiaan ja dynamiikkaan, valta-asetelmiin ja vuorovaikutustyyliin
 - Kontrolli myös "väsytystaktiikka"

Rahakonfliktit ja taloudellinen väkivalta

(Kaittila 2017)

1. Arkiset erimielisyydet
 - Yksittäisiä neuvottelunomaisia tilanteita
2. Rahariidat
 - Toistuvia tunteita kuumentavia riitoja, joissa ratkaisu koetaan haastavaksi
3. Eskaloituneet konfliktit
 - Kärjistyneet rahakonfliktit määrittelevät parisuhteen vuorovaikutusta; toistuva vihamielinen vuorovaikutus, loukatuksi tuleminen, vallan epätasapaino
 - Rahakonfliktien äärimmäinen muoto on taloudellinen väkivalta.
4. Taloudellinen väkivalta
 - Kyse ei riitelystä, vaan väkivallan tekijän valinnasta vahingoittaa kumppaniaan rahan avulla.
 - Taloudellinen väkivalta voi ilmetä työssäkäynnin rajoittamisena ja häirintänä, rahaan liittyvänä kontrollointina ja taloudellisena hyväksikäyttönä.
 - Taloudellisen väkivallan syitä ovat yksilön halu kontrolloida ja vahingoittaa kumppaniaan, riippuvuusongelmat sekä taloudellisen hyödyn tavoittelu.
 - Taloudellinen väkivalta voi jatkua myös eron jälkeen (Esim. osituksen viivästyttäminen, jatkuva taistelu/oikeudenkäynnit elatusavusta)

Erovanhemmuuden työstäminen

- Fokus pois valtataistelusta (ex)kumppanin kanssa, -> ohjaaminen turvalliseen vanhemmuuteen ja (ex)kumppanuuteen
- Muutostyöskentely ei onnistu, jos
 - vanhemmalla ei ole kykyä oman vanhemmuuden tarkasteluun,
 - ei kykene keskustelemaan vanhemmuudesta tai lapsen tarpeista
 - vanhempi on mukana työskentelyssä, mutta ei sitoudu aidosti
 - vanhempi ei pysty ottamaan työntekijöiden havaintoja vastaan
- Väkivallan tekijäohjelmissa vanhemmuuden näkökulmat ovat keskeisiä muutokseen motivoimisessa

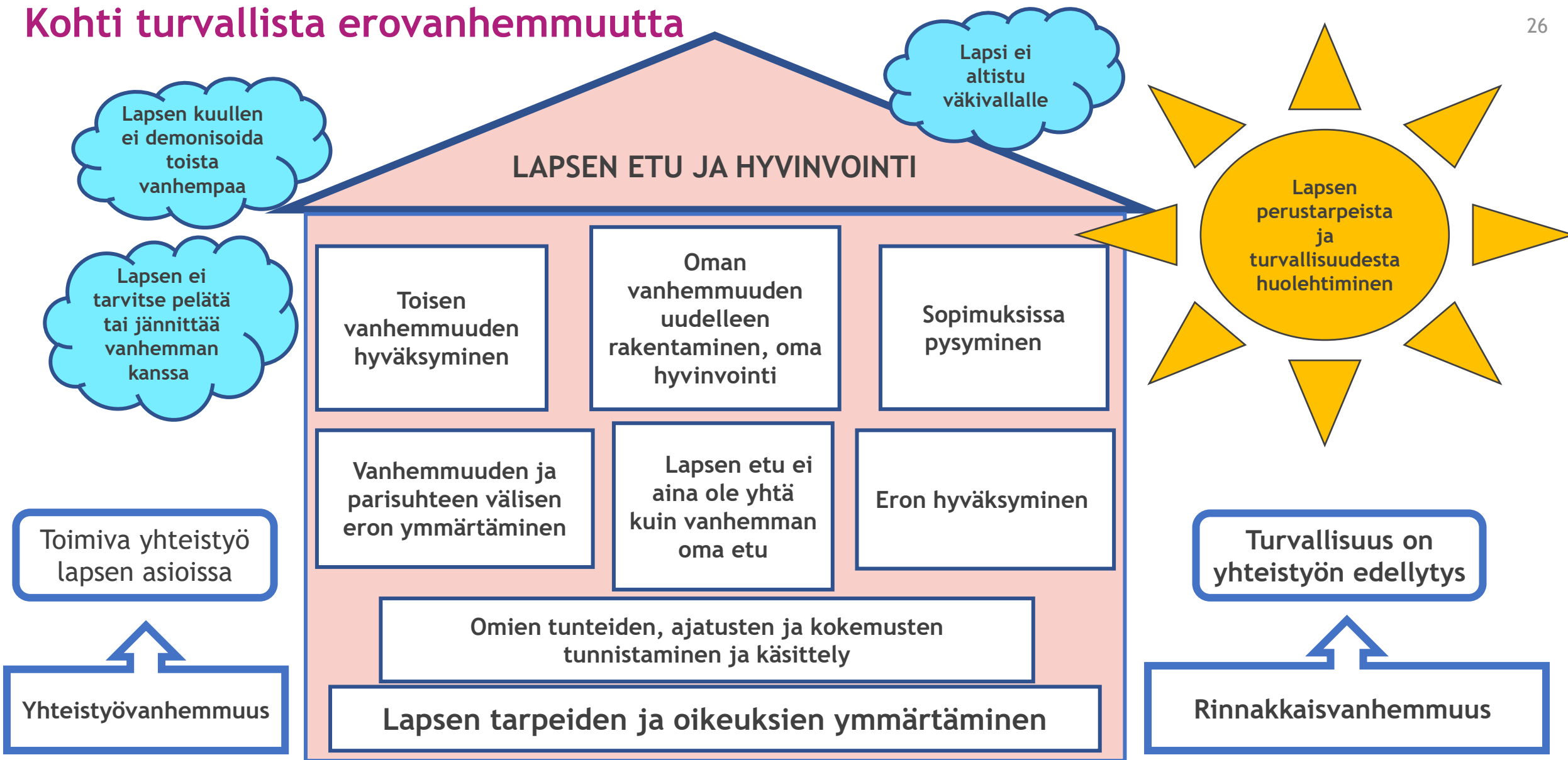

Erovanhemmuuden työstäminen

Vanhemmalle kolme *TEEtä*:

- TUNNISTA (väkivalta ja konfliktin pitkittymisen syyt, ajattelun ja tunteiden taustalla vaikuttavat seikat, ajatusvääristymät, omat kehittymisen tarpeet)
- TYÖSTÄ (kaltoinkohtelukokemukset, eron herättämät tunteet, käsittele asioita avoimesti, hae tarvittaessa ammattiapua itselle ja lapselle)
- TAVOITA lapsen tarpeet ja etu (tavoitteena lapsen hyvinvointi, riittävän hyvä vanhemmuus, ei kilpailu ja voittaminen, suuntaa tulevaisuuteen)

A photograph of a family of four smiling and interacting with a small white dog. The father is on the left, the mother is on the right, a young boy is in the center, and a baby is in the foreground. The dog is sitting in front of the boy. The background is a bright, outdoor setting with some greenery.

Loppukysymys: Mitä riskisignaaleja perhe Erityisen kohdalla tunnistit?